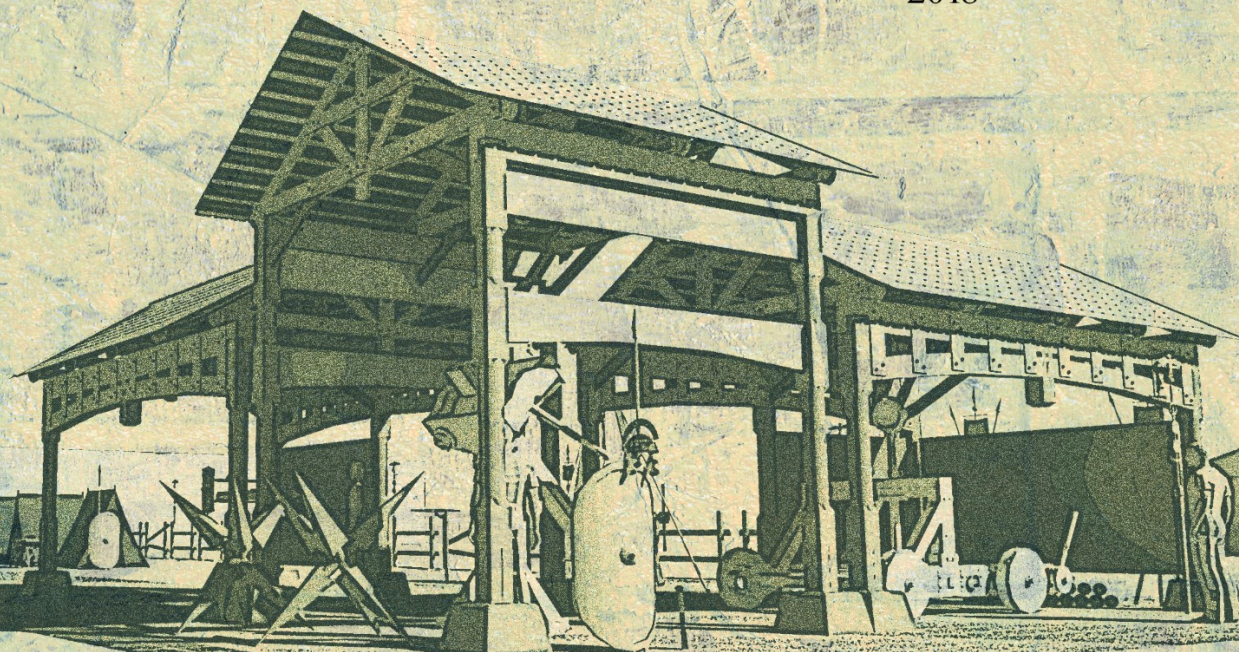

გონიო აუსაროსის

მუზეუმ - ნაკრძალი

რომაული განაკის რეკონსტრუქციის პროექტი

2018

გონიო აფსაროსის მუზეუმ-ნაკრძალი
რომაული ბანაკის რეკონსტრუქციის პროექტი

განმარტებითი ბარათი

გონიოს ციხე აჭარაში, კერძოდ - გონიოში, ბათუმიდან 12 კმ-ის მოშორებით, მდინარე ჭოროხის მარცხენა სანაპიროზე მდებარეობს. თითქმის 5 ჰექტარზე განლაგებული ციხე-სიმაგრე დამთვალიერებლთა დიდ ინტერესს იწვევს თავისი ისტორიული, არქიტექტურული და არქეოლოგიური მნიშვნელობის გამო.

სამეცნიერო კვლევების თანახმად, ციხის მიმდებარედ საქართველოს ტერიტორიაზე ერთ-ერთი უძველესი დასახლება მდებარეობდა. არქეოლოგიურ გათხრებზე და სამეცნიერო კვლევებზე დაყრდნობით, პირველი სამოსახლოები გონიოში ძვ. წ. VIII-VII საუკუნეებში გაჩნდა, ციხე კი - რომაელებმა ააგეს, ახ.წ.ით I საუკუნეში. თავიდანვე, მისი უნიკალური სტრატეგიული მნიშვნელობის გამო (იცავდა ჭოროხისა და აჭარისწყლის ხეობების შემოსასვლელებს, რომლებიც სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს შიდა რეგიონებს აკავშირებდა შავი ზღვის სანაპიროსთან) გონიო-აფსაროსის ციხე ჯერ რომის იმპერიის, შემდეგ კი - ბიზანტიისა და ოსმალეთის ერთ-ერთ საყრდენ ციტადელს წარმოადგენდა აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთში.

გონიოს ციხე პონტო-კავკასიის ერთიანი სისტემის უმნიშვნელოვანეს ნაწილს წარმოადგენს. წყაროებში ის სხვადასხვანაირად მოიხსენიება: გონია, აფსაროსი (არიანე), აფსარი (სტეფანე ბიზანტიონელი), აფსარო (კლავდიოს პტოლემეისი, პროკოპი კესარიელი), აფსარუნტი (აგათია სქოლასტიკოსი), გონიო (ევლია ჩელები, აინი ალი). სახელწოდება „გონიოს ციხე“ XII საუკუნის შემდგომდროინდელია.

ციხე გეგმაში დიდი ზომის სწორკუთხედს წარმოადგენს (195 × 245 მ). ყოველ მხარეს თითო ჭიშკარი აქვს, გალავანი ამოყვანილია დიდი ზომის ქვებით და 22 კომპიოთ იყო გამაგრებული, რომელთაგან დღეს 18-ია შემორჩენილი. ისტორიულ-არქიტექტურული ფენები გალავნის კუთხის კომპლექსსა და ქვის წყობაში იკითხება: კარგი წყობით და ქვის მაღალი დონის დამუშავებით გამოირჩევა პირველი - რომაული პერიოდის ფენა (ძვ.წ. III-IV სს.), კომპლექსიანი კედლები ბიზანტიური პერიოდისა (VI-VII სს.), ხოლო მესამე ფენა - ოსმალურ პერიოდს განეკუთვნება (XVI ს.).

ყველაზე დიდი დასახლება გონიო-აფსაროსში I-III საუკუნეებში ყოფილა, როცა კარგად გამაგრებულ და კეთილმოწყობილ ციხე-ქალაქში რომაელების 5 კოჰორტა (1200-1500 ლეგიონერი) მდგარა. ეს საგრძნობლად ჭარბობდა ფაზისის, სებასტოპოლისისა და

პიტიუნტის გარნიზონების რაოდენობას, რაც გამდიერებული იბერიის მხრიდან მოსალოდნელი საფრთხით იყო განპირობებული. ციხის ტერიტორიაზე ფუნქციონირებდა გამართული ინფრასტრუქტურა, რასაც არქეოლოგიური გათხრებისას აღმოჩენილი ნაგებობების ნაშთებიც მოწმობენ: აქ იყო აბანოები, ყაზარმები, პრეტორიუმი, კანალიზაციისა და წყალგაყვანილობის სისტემები, წყლის სისტემები ჭები და ა.შ. პროკოფი კესარიელის (ახ.წ. VI ს.) თანახმად, აფსაროსში ამფითეატრი და ჰიპოდრომიც ფუნქციონირებდა.

ციხე-ქალაქი საკმაოდ მნიშვნელოვანი დასახლებული პუნქტი იყო III-IV სს-შიც. 1547 წელს ის ოსმალებმა დაიკავეს. XVII ს-ში გონიო ტრაპიზონის ვილაიეთში და ბათუმის სანჯაყში შევიდა. იმ დროს გონიო თურქთა მნიშვნელოვანი ფორპოსტია დასავლეთ საქართველოში და მათი რეაქსაციანი გარნიზონი დგას. გონიო თურქთაგან განთავისუფლდა რუსეთ-თურქეთის ომის დროს (1877-1878 წწ.).

გონიო-აფსაროსის ისტორია მჭიდროდაა დაკავშირებული არგონავტების მითთანაც. გადმოცემით სწორედ აქ დაკრძალა მეფე აიეტმა თავისი ვაჟი აფსაროსი, რომელიც გაქცეულმა იასონმა მოკლა. გადმოცემით, აქვეა დაკრძალული ქრისტეს 12 მოციქულთაგან ერთ-ერთი - მატათა.

* * *

გონიოს ციხის შესწავლა გასული საუკუნის შუა წლებში დაიწყო. პირველი დაზვერვითი ექსპედიცია 1959 წელს ჩატარდა ო. ლორთქიფანიძის, თ. მიქელაძისა და ა. რამიშვილის მონაწილეობით, რომლის დროსაც მიწის წიაღში მოქცეული საკმაოდ მნიშვნელოვანი ნაშთები იქნა აღმოჩენილი. 1961-64 წლებში ძეგლზე იმუშავა ბათუმის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის არქეოლოგიურმა ექსპედიციამ (ი. გრძელიშვილის ხელმძღვანელობით), რომელსაც მნიშვნელოვანი აღმოჩენები მოყვა: ციხის დასავლეთით, ბათუმ-სარფის გზატკეცილის მარჯვენა მხარეს გამოჩნდა დიდი ნაგებობა, რომელიც, სავარაუდოდ, აფსარის ჰიპოდრომის ნანგრევი იყო. ამავე ექსპედიციის უდიდესი მონაპოვარია გონიოს მიდამოებში რკინის მეტალურგიული დიდი კერის აღმოჩენა. 1995 წლიდან ძეგლზე არქეოლოგიური კვლევა-ძიება განახლდა, შეიქმნა მუდმივმოქმედი არქეოლოგიური ექსპედიცია შ. მამულაძის ხელმძღვანელობით. ქართველი სპეციალისტების გარდა, ხშირად ციხის შესწავლაზე უცხოელი არქეოლოგები და ისტორიკოსებიც მუშაობენ. ერთ-ერთი ერთობლივი პროექტი დაიწყო 2015 წელს, რომელშიც ქართველი და პოლონელი არქეოლოგები ერთად მუშაობდნენ.

ბოლო ათწლეულში განხორციელებული გათხრების შედეგად ძეგლის ტერიტორიაზე გამოვლინდა რომაული პერიოდის ყაზარმის ნაშთები, ახ. წ. I ს-ის II ნახევრით დათარიღებული აბანოს ნაშთები წყლის რეზერვუარებით, ქვაფენილით, მოზაიკიანი იატაკით და შენობაში შესასვლელი კიბის საფეხურებით. გონიოს ციხეში სხვადასხვა ექპედიციის დროს ნაპოვნია ოსმალური, ბიზანტიური და რომაული პერიოდის მრავალრიცხოვანი არქეოლოგიური მასალა: VI-VII სს-ის ადგილობრივი და უცხოური წარმოების ამფორები, კრამიტები, სამზარეულოს ატრიბუტები - დოქები, დერგები, ჯამები, მინის ჭურჭლის ნატეხები, რომაულ-ბიზანტიური მონეტები, ბირთვები, მინის ბეჭდები, ბრინჯაოს ქანდაკების ფრაგმენტები და სხვა.

ექსპონატების ნაწილი, რომელთა ისტორიულ-მხატვრული ღირებულება ძალიან მაღალია და ძვ. წ.-იდან - XIX ს-ის 80-იან წლებამდე პერიოდით თარიღდება, აჭარის სახლმწიფო მუზეუმში, ნაწილი კი - გონიო აფსაროსის მუზეუმ-ნაკრძალში ინახება.

გონიო აფსაროსის მუზეუმ-ნაკრძალი 1994 წელს დაარსდა.

არსებობის მანძილზე მუზეუმში ჩატარდა რიგი სამუშაოებისა, რომელთა მიზანი მუზეუმის ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება და კეთილმოწყობაა, რაც - საბოლოო ჯამში - დამთვალიერებელთა უკეთ მომსახურებისკენაა მიმართული. შესრულებული სამუშაოებიდან აღსანიშნავია:

1. ციხის გარე და შიდა განათების სისტემის დამონტაჟება;
2. ციხის შიდა ტერიტორიაზე საფეხმავლო ბილიკის მოწყობა;
3. ალაყაფის (მთავარი შესასვლელი) კარის შეცვლა;
4. ავტოსადგომის მოწყობა;
5. საბავშვო არქეოლოგიური ველის მოწყობა;
6. რომაული სააღყო მანქანა-კატაპულტების ასლების დამზადება.

გარდა ამისა, ამუშავდა საგანმანათლებლო პროგრამები: „შეეხე ისტორიას ხელებით“, „მუზეუმი გვაერთიანებს“ და „პატარა არქეოლოგები“.

ციხის ტერიტორიაზე, აჭარის კულტურული მემკვირეობის დაცვის სააგენტოს მხარდაჭერით, უკვე 2 წელია ეწყობა ღონისძიება „რომაელი ჯარისკაცის ერთი დღე“, რომელიც განსაკუთრებულ დაინტერესებას და მოწონებას იწვევს დამთვალიერებელში. სანახაობაზე წარმოდგენილია რომაელი ლეგიონერის აღჭურვილობა, ყოველდღიური კვების რაციონი, ჯარისკაცის ცხოვრებასთან, საქმიანობასთან დაკავშირებული ნივთები, რომაული კერამიკული ნაწარმი და სხვ. ეწყობა კოსტუმირებული წარმოდგენა „გლადიატორების ბრძოლა“. ღონისძიების მიზანია მაქსიმალურად იყოს წარმოჩენილი რომაელების თანადროული ეპოქა და ამ ეპოქის რომაელი ჯარისკაცის 1 რიგითი დღე.

ამ ე.წ. „გაცოცხლებული ისტორიის“ პრაქტიკას დღეს მსოფლიოს მრავალი მსხვილი თუ პატარა მუზეუმი მიმართავს, სულ უფრო მეტი თანამედროვე დამთვალიერებელი ირჩევს ისტორიის შესწავლის ასეთ გზას.

„გაცოცხლებულ ისტორიებს“ ყველაზე ხშირად ღია ცის ქვეშ მუზეუმები (არქიტექტურული, არქეოლოგიური, ეთნოგრაფიული და სხვ.) მიმართავენ, სადაც ამ ტიპის აქტივობისთვის ხელსაყრელი პირობებია (გაშლილი სივრცე კოსტუმირებული წარმოდგენებისა და იმიტირებული ბრძოლებისთვის და სხვ.). მუზეუმ-ნაკრძალების დიდი ტერიტორია, როგორც წესი, იძლევა სხვადასხვა წარმოდგენის აღქმისთვის საჭირო ინფრასტრუქტურის (სცენა, სკამები და სხვ.) მოწყობის საშუალებასაც. ისტორიულ აღწერებთან მაქსიმალურად მიახლოებულ გარემოში დამთვალიერებელს უჩნდება სურვილი, თავადაც მიიღოს მონაწილეობა „ისტორიის გაცოცხლებაში“ და სიამოვნებით ერთვება ინტერაქტიულ პროგრამაში .

სწორედ ამ მიზანს ემსახურება წინამდებარე პროექტი, რომელშიც წარმოდგენილია რომაული პერიოდის ბანაკის რეკონსტრუქცია. დამუშავებულია საცხოვრებელი კარვებისა და ამფითეატრის გარშემო მაყურებელთა სკამების განთავსების სქემები, რომელი იარაღების მოსათავსებელი ანგარის, ამფითეატრის, თავდაცვითი ღობისა და სათამაშო კატაპულტის ნახაზები. ასევე - ახალი სამუზეუმო რეკვიზიტების მუშა-ნახაზები (ფარ-ხმალი, შუბი, ბრინჯაოს საინჟინრო და საველე ინსტრუმენტები და სხვ.), რომლებიც შესრულებულია სხვადასხვა წყაროებში მოძიებული ძველი გრაფიურების, ჩანახატების თუ მაკეტების მიხედვით და რომელთა მიხედვით უნდა დამზადდეს მუზეუმის ახალი რეკვიზიტები.

რომაული ბანაკი